

**ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ:
АДМІНІСТРАТИВНИЙ АСПЕКТ**

**GENERAL SECONDARY EDUCATION IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA:
ADMINISTRATIVE ASPECT**

У статті автор розглядає сучасні тенденції розвитку загальної середньої освіти в Литовській Республіці. Метою статті є аналіз системи загальної середньої освіти цієї країни з позиції адміністративного права, у т. ч. дослідження базового нормативно-правового акту у сфері освіти – Закону Литовської Республіки «Про освіту», та виявлення інновацій шкільного освітнього простору з урахуванням залучення Литви до Європейського освітнього простору.

Автор зазначає, що для України є важливим досвід країн, які входили у групу пострадянських країн, згодом стали членами Європейського Союзу та демонструють швидкі темпи соціально-економічного розвитку. Здійснивши ґрунтовний аналіз законодавчої бази Литви встановлено, що система загальної середньої освіти є децентралізованою, до її адміністрування долучені як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. Крім того, автор звертає увагу на роль органів шкільного самоврядування (рад шкіл, та інших учительських, учнівських, батьківських органів самоврядування), діяльність яких дозволяє швидше реагувати на виклики сучасності та сприяти навчанню в школах.

Привернута увага до реформ у Литві, зокрема, тих, які спрямовані на забезпечення доступності та якості освітніх послуг. Муніципалітети отримали кошти, які надійшли шляхом фінансової підтримки ЄС, та спрямували їх на збереження малокомплектних початкових шкіл у сільській місцевості та забезпечення інфраструктурної доступності до закладів освіти.

Автор також акцентує увагу на допомозі для біженців з України після повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої території. Уряд Литви розробив відповідні програми інтеграції, а також з допомогою українських та литовських викладачів, завдяки пошуку україномовних освітніх платформ, українських підручників та освітніх методик, створив умови для полегшення роботи з українськими біженцями, які тепер навчаються та чекають повернення до рідної країни.

У висновках автор відзначає значення головного суб'єкта публічного адміністрування у сфері освіти – Міністерства освіти, науки і спорту Литовської Республіки, яке формує та реалізує державну освітню політику в країні для забезпечення формування в учнів фундаментальних знань, вмінь та навичок, необхідних як для подальшого отримання професійно-технічної чи вищої освіти, так і для розвитку сучасного литовського суспільства, зокрема в частині нарощення інноваційного потенціалу країни.

Ключові слова: ЄС, орган самоврядування школи, освіта, правове регулювання, система загальної середньої освіти, школи.

In the article, the author examines current trends in the development of general secondary education in the Republic of Lithuania. The purpose of the article is to analyse the system of general secondary education in this country from the perspective of administrative law, to study the basic legal act in the field of education, the Law of the Republic of Lithuania “On Education”, and to identify innovations in the school

educational space, taking into account Lithuania's membership in the European Education Area.

The author notes that the experience of countries that were part of the group of post-Soviet countries, which later became members of the European Union and demonstrate rapid socio-economic development, is important for Ukraine. Having carried out a thorough analysis of the Lithuanian legislative framework, the author has established that the system of general secondary education is decentralised, with both state and local self-government bodies involved in its administration. In addition, the author draws attention to the role of school self-government bodies (school councils and other teacher, student and parent self-government bodies), whose activities allow for a faster response to the challenges of our time and promote learning in schools.

Attention was drawn to reforms in Lithuania, in particular, those aimed at ensuring accessibility and quality of educational services. Municipalities received funds from the EU financial support and used them to preserve small primary schools in rural areas and ensure infrastructure accessibility to educational institutions.

The author also focuses on the assistance provided to refugees from Ukraine after the full-scale invasion of our territory by Russia. The Lithuanian government has developed appropriate integration programmes, and with the help of Ukrainian and Lithuanian teachers, through the search for Ukrainian-language educational platforms, Ukrainian textbooks and educational methods, has created conditions to facilitate work with Ukrainian refugees who are now studying and waiting to return to their home country.

In conclusion, the author notes the importance of the main subject of public administration in the field of education – the Ministry of Education, Science and Sports of the Republic of Lithuania, which formulates and implements the state educational policy in the country to ensure that students acquire the fundamental knowledge, skills and abilities necessary for further vocational or higher education, as well as for the development of modern Lithuanian society, in particular, in terms of building the country's innovation potential.

Key words: *EU, school self-government body, education, legal regulation, general secondary education system, schools.*

Вступ. Система освіти є важливим напрямком розвитку кожної цивілізованої країни. Тому кожна країна в державному бюджеті щорічно передбачає належне фінансування на розвиток національної систем освіти та покращення якості освіти загалом. Освіта допомагає формувати цінності та інші ключові аспекти особистості, сприяє економічному розвитку. Адже саме освічені громадяни більш схильні до активної участі у політиці та житті громади, вирішенні проблем суспільства. Освіта вчить толерантності, розумінню різноманітності та підвищує рівень розвитку громадянського суспільства загалом.

Україна ще у 1993 році визначила за необхідне розбудовувати відносини з Європейським Союзом [1]. Визнанням прогресу України у послідовній реалізації політики європейської інтеграції стало надання їй у червні 2022 року статусу країни-кандидата в члени ЄС. Подальше вхождение нашої країни до Європейського освітнього простору є важливою складовою інтеграції до Європейського Союзу (далі – ЄС).

Саме тому важливо проводити порівняльний аналіз нашої держави із іншими країнами-членами ЄС. У тому числі важливим є досвід країн, які входили у групу пострадянських країн, згодом стали членами Європейського Союзу та демонструють швидкі темпи соціально-економічного розвитку. Однією з таких країн є Литва, яка стала повноправним членом ЄС з 1 травня 2004 року. Це означає, що Литва є частиною європейських інтеграційного проєкту та бере участь у великому спільному процесі економічної, політичної та соціальної співпраці разом з іншими країнами-членами ЄС.

На думку В.І. Бобрицької та Ю.О. Михайленко, приєднання до ЄС стало для Литви значним стимулом для реформування середньої освіти і навчання, а також системи забезпечення її якості [2].

Стан розвитку освіти Литви різні міжнародні інституції оцінюють наступним чином. Так, у Доповіді про людський розвиток ПРООН за 2021–2022 роки Литва займає високе 17 місце в світі серед 191 країн з показником Індексу освіти, скорегованого з врахуванням нерівності, в 0,870, відносячись до групи країн з дуже високим рівнем людського розвитку [3].

Одним із компонентів індексу Організації економічного співробітництва та розвитку «Краще життя» є освіта. За цим компонентом Литва знаходиться на 13 місці серед 41 країни з показником 7.7 бали з 10, випереджаючи такі країни, як Японія, Німеччина, Швейцарія, США, Великобританія, Франція [4].

Водночас окремі рейтинги по-різному відзначають якість вищої освіти. Так, рейтинг «Найкращі країни для навчання» від журналу US News складений на основі глобального опитування, в якому взяли участь понад 17 000 осіб, і відображає сприйняття країни респондентами за кількома факторами: чи має країна добре розвинену систему державної освіти, чи хотіли б люди навчатися в університеті в цій країні, і чи є в ній університети найвищої якості. Литва на 60 місці у 23 році у порівнянні з 46 місцем у 2022, в той час як Україна на 48 місці у 2023 році та 43 у 2022 році [5]. Однак у Литві один з найвищих в Європі рівнів охоплення освітою: у 2022 році вищу або професійну освіту мало 58,2% осіб у віці 25–34 роки (четверте місце серед усіх країн Європи). Відсоток осіб віком від 25 до 54 років з незакінченою середньою освітою становив 6,5% (четверте місце у ЄС, де середній показник – 18,1%) [6].

Закон Литовської Республіки «Про освіту» зазначає, що освіта в Литві – це діяльність, покликана дати людині основи для повноцінного незалежного життя і допомогти їй постійно вдосконалювати свої здібності. Навчання є природним правом кожної людини. Освіта, як спосіб побудови майбутнього особистості, суспільства і держави, ґрунтується на визнанні неочіненної цінності людської особистості, її свободи вибору, моральної відповідальності, демократичних відносин і культурних традицій країни. Освіта захищає і формує ідентичність нації, передає цінності, які роблять людське життя осмисленим, суспільство згуртованим і солідарним, а державу прогресивною і безпечною. Освіта найкраще виконує своє призначення, коли її розвиток випереджає загальний розвиток суспільства. Це пріоритетна сфера суспільного розвитку, яка підтримується державою [7].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз системи загальної середньої освіти у Литовській Республіці з позиції адміністративного права та виявлення інновацій шкільного освітнього простору з урахуванням залучення Литви до Європейського освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У рамках дослідження загальної середньої освіти країн-членів ЄС відзначимо науково-аналітичну доповідь «Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість та структура» [8], а також дослідження В.І. Бобрицької та Ю.О. Михайленко щодо порівняльного аналізу державної освітньої політики з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи [2], Я.А. Лантух, О.В. Твердохліб – щодо особливостей освітньої системи в Литві [9], І. Мицишин – щодо європейського досвіду оцінювання якості середньої освіти [10], І.О. Климчук – щодо аналізу вітчизняних і зарубіжних показників стану загальної середньої освіти в Україні, зокрема: показників розвитку освіти, показників загальних витрат на освіту, показників структури видатків у державних закладах освіти в Україні та в країнах Західної Європи, показників річної заробітної платні вчителів в Україні та в країнах Західної Європи [11].

Проте всі вище перелічені науковці досліджували загальну середню освіту, в т.ч. досвід Литовської Республіки, з позиції педагогічної науки. Аналіз загальної середньої освіти в Литві не знайшов належного відображення у працях вчених-адміністративістів, а тому потребує подальшого вивчення.

Результати дослідження. Як зазначалося раніше, базовим нормативно-правовим актом у сфері освіти є Закон Литовської Республіки «Про освіту» (*«Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas»*, лит. мова), який встановлює основні завдання освіти Литовської Республіки, принципи системи освіти, структуру системи освіти, основи освітньої діяльності, освітні відносини та зобов'язання держави в галузі освіти. Відповідно до базового законодавчого акту в досліджуваній сфері, який містить декілька визначень поняття «освіта», дана категорія розглядається як зрілість, компетентність, кваліфікація особи на певному рівні, визнана в порядку, встановленому законодавством Литовської Республіки [7].

Обов'язковою освітою є та, що гарантована державою для осіб віком до 16 років, а саме: громадян Литовської Республіки, які проживають у Литовській Республіці, та іноземців, які мають право на постійне або тимчасове проживання в Литовській Республіці, за програмами дошкільної, початкової та неповної середньої освіти.

Відповідно до статті 6 Закону Литовської Республіки «Про освіту» литовська система освіти включає в себе: формальну та неформальну освіти, самоосвіту та освітню підтримку. Так, формальна освіта складається з: початкової, неповної середньої, повної середньої, професійно-технічної та вищої освіти [7].

Дитина починає здобувати початкову освіту, коли їй виповнюється 7 років у відповідному календарному році. Початкова освіта розпочинається на один рік раніше, якщо за рішенням батьків/опікунів дитина здобула освіту за програмою дошкільної освіти на один рік раніше, під час якої дитині прищеплюють навички мислення й допомагають розвинути дрібну моторику. Початкова освіта базується на чотирирічній програмі початкової освіти, яка реалізується відповідно до Опису навчальної програми початкової освіти («*Pradinio ugdymo programos aprašu*», лит. мова), Загальної навчальної програми початкової освіти («*Pradinio ugdymo bendrosiomis programomis*», лит. мова) та загальних навчальних планів, затверджених Міністерством освіти, науки і спорту Литовської Республіки. Початкову освіту здобувають в початкових школах («*pradinė mokykla*», лит. мова).

Після завершення початкової освіти настає наступний етап формальної освіти: шестирічна програма неповної середньої освіти (5–10 класи). Вона складається з двох частин: чотирирічного періоду неповної середньої освіти (5–8 класи) та дворічного періоду неповної середньої освіти (9–10 класи). Друга частина програми неповної середньої освіти може включати модулі з програм професійно-технічної освіти, які враховуються у випадку продовження навчання за програмами професійно-технічної освіти. Програми неповної середньої освіти реалізуються відповідно до Опису навчальної програми неповної середньої освіти, Загальної навчальної програми неповної середньої освіти та загальних навчальних планів, які затверджуються Міністерством освіти, науки і спорту Литовської Республіки.

Програми неповної середньої освіти викладають у загальноосвітніх школах: передгімназіях, школах неповної середньої освіти, гімназіях.

Передгімназії («*progimnazija*», лит. мова) як правило викладають за першою, чотирирічною програмою неповної середньої освіти (5–8 класи). Однак вони можуть включати і програми початкової школи, починаючи з 1 класу.

Школи неповної середньої освіти («*pagrindinė mokykla*», лит. мова) навчають за обома програмами неповної середньої освіти: першою (5–8 класи) і другою (9–10 класи).

У гімназіях («*gimnazija*», лит. мова), як правило, реалізується друга частина навчальної програми неповної середньої освіти (1–2 класи гімназії) і програма повної середньої освіти (3–4 класи гімназії). В гімназіях навчаються учні 15–18 років.

Повна середня освіта здобувається шляхом виконання дворічної програми повної середньої освіти та складання іспитів на атестат зрілості, якщо особа не звільнена від складання іспитів на атестат зрілості у випадках, визначених Міністерством освіти, науки і спорту Литовської Республіки. Іспити на атестат зрілості можуть бути шкільними та державними. Шкільні іспити проводяться за шкільною програмою, оцінюються в школах за 10-бальною шкалою. Державні іспити проводяться в державних екзаменаційних центрах за державними програмами, оцінюються за 100-бальною шкалою. Усі випускники складають іспити з литовської мови та ще одного предмету за вибором, щоб отримати атестат. Для тих, хто хоче у подальшому вступати до закладів вищої освіти, кількість іспитів збільшується до трьох – обов'язковим стає також іспит з математики, максимально можна вибрати до шести різних предметів. Замість іспиту учень може вибрати написання випускної роботи, яка є еквівалентною шкільному іспиту на зрілість з даного предмету, окрім обов'язкового іспиту з литовської мови. Написання випускної роботи триває з 18 вересня по середину березня останнього року навчання учня. Оцінюється вона в центрах оцінювання випускних робіт.

Результати навчання осіб, які здобули повну загальну середню освіту, узагальнюються і фіксуються у вигляді річних оцінок з предметів і складених іспитів на атестат зрілості. Оцінки, отримані на іспитах на атестат зрілості, повинні відповідати вищому, базовому або задовільному рівням досягнень та їх межам, визначеним у програмах іспитів на атестат зрілості, затверджених Міністерством освіти, науки і спорту Литовської Республіки.

Таким чином, навчання у литовських школах є обов'язковим з 6 до 16 років (останній рік дошкільної освіти та 10 класів початкової та неповної середньої школи). Вищевказані особливості роблять систему шкільної освіти в Республіці Литві різноманітною та орієнтованою на підготовку учнів до подальших ступенів навчання чи вступу на ринок праці.

Проводячи своє дослідження І. Мишишин звертається до думок польських вчених та зазначає, що в Литві повноваження, пов'язані із зовнішнім оцінюванням шкіл, розподілені владою на центральному, регіональному чи місцевому рівні. У Литві зовнішнє оцінювання має на меті не лише виявлення прогалин у діяльності шкіл, а й популяризацію тих, які ефективно працюють і досягають вагомих результатів. Такий підхід до зовнішнього оцінювання дає змогу

виявити ті шкільні заходи, які забезпечують найбільш позитивні результати у вимірі забезпечення якості та ефективності освіти, а також визначити можливість їх впровадження на рівні усієї системи освіти. Останній аспект використання результатів зовнішнього оцінювання суттєво розширює сферу його застосування, визначає шлях для подальшого розвитку освітнього процесу [10].

Закон Литовської Республіки «Про місцеве самоврядування» (*«Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas»*, лит. мова) у сфері освіти, зокрема, визначає наступні обов'язки органів місцевого самоврядування, як: забезпечення обов'язкового навчання дітей віком до 16 років; організація та координація надання виховної допомоги учневі, вчителю, сім'ї, школі, здійснення мінімальних заходів догляду за дитиною, забезпечення реалізації профілактичних програм у школах; організація безкоштовного підвезення учнів загальноосвітніх шкіл, які проживають у сільській місцевості, до школи та додому; організація дошкільної освіти, неформальної освіти дітей і дорослих, організація зайнятості дітей та молоді; організація харчування в установленому нормативно-правовими актами порядку у навчальних закладах, що реалізують підготовку за дошкільними, дошкільними та загальноосвітніми програмами [12].

Хотілося б зазначити, що система загальної середньої освіти є децентралізованою, до якої долучені як органи державної влади так і органи місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 61 Закону Литовської Республіки «Про освіту» врегульовано питання діяльності муніципальних органів управління освітою, а саме: муніципальні ради з питань освіти та окремих галузей освіти можуть створюватися з метою сприяння участі муніципальної громадськості у формуванні освітньої політики муніципалітету, а також для реалізації цієї політики. Стаття 62 вказаного правового акту визначає участь громадськості в освітній політиці та прийнятті рішень. Литовська рада з питань освіти надає експертну оцінку та консультації щодо стратегічних питань, пов'язаних з розвитком освіти в Литві, а також пропозиції щодо формальної та неформальної освіти та інших питань, пов'язаних з освітою. Положення про Литовську раду з питань освіти затверджується Сеймом. Рада з питань загальної освіти ініціює та обговорює перспективи змін у змісті дошкільної, дошкільної, початкової, неповної, повної середньої освіти, напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників, вносить пропозиції щодо забезпечення шкільним приладдям. Положення про Раду з питань загальної освіти затверджує Міністерство освіти, науки і спорту Литовської Республіки [7].

Сьомий розділ Закону Литовської Республіки «Про освіту» передбачає систему фінансування освітніх програм і шкіл та оплату праці керівників шкіл, заступників керівників, керівників підрозділів, що організують навчання, вчителів (крім тренерів) та спеціалістів з підтримки учнів. Так, відповідно до статті 60 базового нормативно-правового акту у сфері освіти Литви органи шкільного самоврядування колегіально вирішують питання діяльності та фінансування школи і в межах своєї компетенції, визначеної статутом школи, приймають рішення, впливають на рішення директора, здійснюють громадський контроль за управлінням школою. Різноманітність органів управління школою, їх компетенція та принципи формування визначаються статутом школи [7].

Тобто школи та інші заклади освіти мають можливість приймати рішення про самоуправління, зміст і методи навчання. Органи місцевого самоврядування, які є засновниками закладів освіти відповідної громади, оголошують відкритий конкурс на посаду президента строком на п'ять років з правом переобрання. До його повноважень входить розробка стратегічного плану, найм і звільнення співробітників, фінансова діяльність організації. Органи місцевого самоврядування мають право достроково розірвати трудовий договір з директором у разі грубого порушення посадових обов'язків.

Вищим органом самоврядування школи є рада школи, яка звітує за свою роботу перед членами шкільної громади. До її складу входять учні, педагоги, батьки (опікуни) та представники територіальної громади. У школі можуть діяти й інші органи шкільного самоврядування (учительські, учнівські, батьківські).

Варто відзначити, що Литва провела реформи, спрямовані на оновлення мережі шкіл в рамках «Правил створення мережі шкіл» для муніципалітетів. Так, головною проблемою була потреба у забезпеченні доступності та якісних освітніх послуг. З метою зменшення впливу економічних факторів на муніципалітети уряд Литовської Республіки визначив першочергові заходи та виділив необхідне фінансування для збереження малокомплектних початкових шкіл у сільській місцевості та забезпечення інфраструктурної доступності до закладів освіти, тобто транспорт для учнів шкіл.

Проте в 2021 році Міністерство освіти, науки й спорту Литовської Республіки запропонувало з 2022–2023 навчального року ліквідувати або реорганізувати малокомплектні школи з кількістю учнів до 60 осіб. Також існує практика щодо об'єднання декількох класів для проведення спільних занять в рамках початкової або неповної середньої освіти, яка теж стала темою для введення певних обмежень.

Зазначимо, що метою такої діяльності державних службовців є забезпечення доступною якісною освітою дітей з різних соціальних груп, зміцнення мережі шкільних закладів освіти та ефективне використання освітніх коштів.

Важливим аспектом членства Литви в ЄС є сприяння соціальному розвитку, так як ЄС надає фінансову підтримку для реалізації проектів у сфері освіти, інфраструктури, охорони здоров'я та інших галузей для поліпшення якості життя громадян Литви, що не може не відобразитись позитивно на системі освіти в Литві. Наприклад, за підтримки структурних фондів ЄС Міністерство освіти, науки й спорту Литовської Республіки інвестувало значні кошти у збільшення парку шкільних автобусів по всій Литві з метою забезпечення доступної та якісної шкільної освіти.

Також слід відмітити, що після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, до різних країн почали виїжджати сім'ї з дітьми, що не мали змоги залишитися в Україні через бойові дії, Литва не стала винятком.

Литва дала українським дітям не тільки прихисток, а й почала інтегрувати свою систему освіти так, щоб діти, біженці з України, мали можливість навчатись в Литві та не забувати рідну мову. Уряд країни розробив відповідні програми інтеграції, а також з допомогою українських та литовських викладачів, завдяки пошуку україномовних освітніх платформ, українських підручників та освітніх методик, створив умови для полегшення роботи з українськими біженцями, які тепер навчаються та чекають повернення до рідної країни.

З огляду на критичну роль освіти та її важливе значення в суспільстві, Литва таки не втрачає свої здобутки у даному напрямку, а навпаки, тільки робить успіхи і закріплює досягнутий результат. А в разі, якщо якийсь із елементів «пазлу» потребує вдосконалення – спрямовує туди всю свою увагу.

Як зазначає А.В. Ценебогата В.В. Адамик, Литва має значний потенціал інноваційного розвитку, який на даний час ще не реалізується на повну потужність (продуктивність інновацій дещо нижча, порівняно із середньоєвропейською), однак у середньо- та довгостроковій перспективі країна може вийти у технологічні лідери. Це підтверджують дані про стрімке зростання кількості стартапів, зареєстрованих у Литві (понад 80 на рік), найбільш відомими серед яких вважають сервіс для відстеження громадського транспорту Trafi, платформу для зв'язку замовника з розробником TrackDuck, сайт для обміну вживаного одягу Vinted тощо. На території Литви розташовані представництва Google, Amazon, Facebook і інших міжнародних компаній. Крім цього, в країні працює організація Invest Lithuania, яка займається залученням інвестицій для вже сформованих компаній, а уряд сфокусувався на розробці законодавства у фінтех-сфері, зокрема і щодо легалізації криптовалют. Найбільший інтерес серед вітчизняних і зарубіжних інвесторів представляють проекти у таких сферах, як біотехнології, механіка, електроніка, інформаційні технології, нанотехнології [13].

Литовська Республіка шляхом забезпечення доступної та якісної освіти сприяє розвитку інтелекту, характеру та креативності у громадян Литви та іноземців, які мають право на постійне або тимчасове проживання в республіці.

Висновки. На основі вищевикладеного, загальна середня освіта в Литовській Республіці врегульована на рівні Закону Литовської Республіки від 25 червня 1991 року № I-1489 «Про освіту» та характеризується достатнім рівнем децентралізації повноважень у сфері освіти між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами шкільного самоврядування (радами шкіл, та іншими учительськими, учнівськими, батьківськими органами самоврядування), що дозволяє швидше реагувати на виклики сучасності.

Головним суб'єктом публічного адміністрування у сфері освіти є Міністерство освіти, науки і спорту Литовської Республіки, яке формує та реалізує державну освітню політику в країні для забезпечення формування в учнів фундаментальних знань, вмінь та навичок, необхідних як для подальшого отримання професійно-технічної чи вищої освіти, так і для розвитку сучасного литовського суспільства, зокрема в частині нарощення інноваційного потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Про основні напрями зовнішньої політики України: постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Бобрицька В.І., Михайленко Ю.О. Порівняльний аналіз державної освітньої політики з питань забезпечення якості повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». Спецвипуск. С. 29–32. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38616/Bobrytska_Mykhailenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 22.11.2023).
3. Офіційний сайт Програми розвитку ООН. Доповідь про людський розвиток 2021–22. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22> (дата звернення: 22.11.2023).
4. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/education/> (дата звернення: 25.11.2023).
5. Офіційний сайт журналу US News. URL: <https://www.usnews.com/news/best-countries/best-countries-for-education> (дата звернення: 25.11.2023).
6. Офіційний сайт – Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfs_9903_custom_8745764/default/table?lang=en (дата звернення: 25.11.2023).
7. Про освіту: Закон Литовської Республіки від 25 червня 1991 року № І-1489. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/asr> (дата звернення: 22.11.2023).
8. Кремень В.Г., Ляшенко О.І., Локшина О.І. Науково-аналітичну доповідь «Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість та структура». URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/86/115> (дата звернення: 27.11.2023).
9. Лантух Я. А., Твердохліб О.В. Особливості освітньої системи в Литві. VI Міжнародна конференція молодих учених «Харківський природничий форум». 18–19 травня 2023 року. М. Харків. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/c5a808a5-7daf-49d8-b75a-21544d7377c0/download> (дата звернення: 27.11.2023).
10. Мицишин І. Європейський досвід оцінювання якості середньої освіти. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2022. Випуск. 37. С. 133–142. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/11651> (дата звернення: 27.11.2023).
11. Климчук І.О. Дослідження критеріїв та показників розвитку загальної середньої освіти в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. No 10(6). 2016. С. 19–26. URL: <http://surl.li/nrhjr> (дата звернення: 27.11.2023).
12. Про місцеве самоврядування: Закон Литовської Республіки від 7 липня 1994 року NI-533. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/asr> (дата звернення: 27.11.2023).
13. Ценебога А.В., Адамик В.В. Технологічний прорив як основа сучасного економічного розвитку країни: досвід Литви. Збірник тез доповідей IV Міжнародна учнівсько-студентська конференція «Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку України». 15 грудня 2020 р. м. Черкаси. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41896> (дата звернення: 27.11.2023).